

Εισαγωγή

Δυο είναι τα στοιχεία που αναδεικνύονται δυναμικά και θα μας απασχολήσουν .Οι θεολογικοί στοχασμοί των αρχαίων Ελλήνων και η προσέγγισή τους με το θείο, και η στάση των Χριστιανών Απολογητών του 2^{ου} αιώνα μ.Χ. απέναντι στις αιτιάσεις των εθνικών κατά του Χριστιανισμού.

Αναλύοντας το ζητούμενο ,θα χωρίσουμε την εργασία σε δυο ενότητες . Στην πρώτη θ' αναφερθούμε στη δημιουργία του κόσμου και τη σχέση του ανθρώπου με το θείο κατά τους αρχαίους Έλληνες , και στη δεύτερη θ' αναλύσουμε τις θέσεις των Χριστιανών Απολογητών για το Θεό και το Χριστιανισμό. Επιχειρηματολογώντας με τη βοήθεια της σχετικής επιστημονικής βιβλιογραφίας ,θα μπορέσουμε να πετύχουμε το στόχο δηλ. την κατανόηση και τη σύνθεση των δυο αυτών ρευμάτων μέσα στο μακροϊστορικό (= το μακροπρόθεσμο στο χώρο της ιστορίας) χώρο.

Ενότητα 1.1

Θεολογικοί στοχασμοί των αρχαίων Ελλήνων

Στον Ηρόδοτο (περ.480 – 430 π.χ.) τέσσερα είναι τα στοιχεία ,που ενισχύουν την ενότητα του ελληνισμού .Το αίμα ,η γλώσσα ,η **θρησκεία** και τα **ήθη**. Το «όμαιμον » φανερώνεται στην κοινή θρησκεία και τα ομότροπα ήθη. Αυτά τα χαρακτηριστικά δημιουργούν κοινό κώδικα σύλληψης του κόσμου (κοσμοθεωρία).

Η δημιουργία του κόσμου.

Το αρχαίο ελληνικό **κοσμοείδωλο**(=κώδικας σύλληψης του κόσμου κι επικοινωνίας του θείου με τον άνθρωπο) στηρίζεται στην αρχή της **φυσικότητας** (=κοσμοθεωρία που βασίζεται στη φύση), που συνεπάγεται την **ενδοκοσμικότητα** (=η παρουσία των θεών στον κόσμο) τη **κοσμογονία** δηλαδή την ερμηνεία ,μυθική ή λογική ,της προέλευσης του κόσμου και τον **ανθρωπομορφισμό** (=θεότητες που αποκαλύπτονται με την μορφή ανθρώπων). Η κοσμογονία ¹ θεωρεί ,ότι ο κόσμος γεννιέται από ένα προϋπάρχον υλικό ή χάος ,όπως γεννιούνται τα ζώα από τα υγρά της μήτρας και του σπέρματος

¹ Σ. Ράγκος , *Οι πρώτες Ιστορικές καταβολές της Ορθόδοξης Εκκλησίας* (Πάτρα 2003) σ.σ.31-37

« Πρώτιστα έγινε το χάος ,² » .Στη Θεογονία του Ησιόδου κάνει την εμφάνισή του και ο **τερατομορφισμός**.

« Γέννησε και τους κύκλωπες με την ανήμερη καρδιά
τον Βρόντη ,τον Στερόπη ,βαρύγδουπο τον Άργο,»³

Οι πρώτες απτές ποιητικές μορφές ,που δημιούργησαν την ελληνική θρησκεία είναι τα Ομηρικά έπη *Ιλιάς* και *Οδύσσεια* και η *Θεογονία* του Ησιόδου . Στα Ομηρικά έπη οι θεοί είναι θεατές ,αλλά μπορούν κι επεμβαίνουν όταν αισθανθούν ότι θίγονται .Η μοίρα των ανθρώπων ανήκει στους θεούς.⁴ Η ενέργειά τους είναι διπλή ,θεϊκή και ανθρώπινη. «Ο Όμηρος και ο Ησιόδος δημιούργησαν για τους Έλληνες την γενεαλογία των Θεών, έδωσαν στους Θεούς τις επωνυμίες τους ,μοίρασαν σ' αυτούς τις τιμές και τις αρμοδιότητες και καθόρισαν τις μορφές τους ».⁵

Η σύγκρουση.

Η θρησκευτική εμπειρία των Ελλήνων εκδηλωνόταν σε δυο επίπεδα στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους .Τις θρησκευτικές τελετές και τις μυθικές αφηγήσεις .Οι τελετές στηρίζονταν στις αφηγήσεις και προϋπέθεταν αυστηρή πίστη σ' αυτές. Αυτή η πίστη όμως άρχισε να γίνεται δύσκολη σ' ένα περιβάλλον διανοητικά περίπλοκο με πολλές προκλήσεις. Ο Αριστοτέλης στα *Ποιητικά* του θεωρεί τα γεγονότα των μύθων ως γενόμενα σε μια άλλη χωροχρονική διάσταση. Όταν όμως η φιλοσοφική ορθολογικότητα εισβάλλει στο χώρο της πίστης εμφανίζεται η πρώτη σύγκρουση. Τον 6^ο αιώνα π.Χ. ο Ξενοφάνης υπογράμμιζε : « Οι θνητοί πιστεύουν ότι οι θεοί έχουν γεννηθεί ,και ότι έχουν έναν τρόπο να ντύνονται ,ότι έχουν φωνή ,πρόσωπο »(B 14Dielw-Kranz) , «αλλά αν τα βόδια ,τα άλογα και τα λιοντάρια είχαν χέρια ,ή ήταν σε θέση να ζωγραφίζουν και να πραγματοποιούν με τα χέρια τους έργα τέχνης ,όπως οι άνθρωποι ,τότε τα άλογα θα σχεδίαζαν τις μορφές και τα αγάλματα των θεών όμοια με άλογα και τα βόδια θα τους φαντάζονταν σαν βόδια ».⁶

Έντονα επηρεασμένος από τον Ξενοφάνη ήταν ο Ηράκλειτος . Μιλάει για το Ένα που είναι σοφό .

² Ησιόδος , *Θεογονία* , μτφρ. Δ .Ν .Μαρωνίτη στ.116

³ « Στο ίδιο στ. 141 – 143

⁴ W.Burkert , *Αρχαία ελληνική Θρησκεία* , μτφρ. Νικ. Μπεζαντάκου – Α. Αβαγιανού (Αθήνα 1993) σ.σ 265-267

⁵ « Στο ίδιο » στ.267

⁶ Mario Vegeti ,«Ο άνθρωπος και οι θεοί », *Ο Έλληνας άνθρωπος*, μτφρ.Χάρης Τασάκος (Αθήνα 1996)σ.σ.415-423

Η Θεολογία του Ξενοφάνη και του Ηράκλειτου οδηγεί τη φιλοσοφία σε ανοιχτή σύγκρουση με τις λατρευτικές παραστάσεις για το Θεό. Αρκετές προσπάθειες για συμβιβαστικές λύσεις έγιναν στις Θεολογίες του Δημόκριτου και του Επίκουρου. Έτσι μετά από αυτή τη κριτική ο ανθρωπομορφισμός απομακρύνεται και αφήνει ελεύθερο πεδίο στη φιλοσοφική αφαίρεση.

Για να φτάσουμε στην κοσμολογική Θεολογία του Αριστοτέλη ,που διακρίνει καθαρά μια αλήθεια στη σοφία των προγόνων κι ένα « υπόλειμμα »της μυθικής ,ποιητικής κατασκευής ,δηλαδή ο ανθρωπομορφισμός ,τα ονόματα των Θεών και οι συνήθειές τους έγιναν για να εξυπηρετήσουν το κοινό συμφέρον. Τον 5^ο αιώνα π.Χ.ο σοφιστής Κριτίας έγραφε « Πιστεύω ότι ένας πανούργος και σοφός τω πνεύματι επινόησε για τους ανθρώπους τον τρόπο των θεών ,ώστε οι φαύλοι να ζουν με το φόβο ,για ό,τι πράττουν ,λένε ,ή σκέφτονται σιωπηρά [...] Έτσι νομίζω ότι πείστηκαν ,οι άνθρωποι για την ύπαρξη των θεών (B 25 Diels-Kranz).» ⁷

Οι δοξασίες με την εκλαϊκευμένη τους μορφή έχουν μέσω της εκπαίδευσης ,να επηρεάζουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων , να εισχωρούν στον ηθικοπλαστικό χώρο και να γίνονται απειλή για την πόλιν.

Πλατωνική Θεολογία.

Τότε εμφανίζεται μια νέα Θεολογία ,που σύμφωνα με τους πλατωνικούς *Νόμους* η πίστη θα βασίζεται στην ύπαρξη **μιας** θεϊκής πρόνοιας ,που εγγυάται την τάξη του κόσμου. Αυτή η Θεολογία όμως είναι φτωχή σε αφηγηματικό περιεχόμενο απ' ότι η «ποιητική »,έτσι ο Πλάτωνας θα προσπαθήσει στο δέκατο βιβλίο των *Νόμων* του ,να την εξοπλίσει μ' ένα Συμβούλιο , που θα μπορεί να επιβάλλει την ποινή του θανάτου για το παράπτωμα της ασέβειας. Επίσης στους *Νόμους* του διατυπώνει τις ορθές απόψεις. Πρώτον ότι υπάρχουν Θεοί ,δεύτερον ότι φροντίζουν τους ανθρώπους και τρίτον ότι δεν παρασύρονται από προσευχές ή δωρεές. ⁸ Στην *Πολιτεία* του ο Πλάτωνας υπογραμμίζει ότι ο Θεός είναι αγαθός ,επομένως μόνο αιτία αγαθών μπορεί να είναι ,και ότι είναι απλός και αναλλοίωτος επομένως δεν εμφανίζεται με ξένες μορφές.

⁷ Mario Vegeti ,«Ο άνθρωπος και οι θεοί »,Ο Έλληνας άνθρωπος, μτφρ.Χάρης Τασάκος (Αθήνα 1996)σ.417

⁸Ο.Gigon, *Βασικά προβλήματα της Αρχαίας φιλοσοφίας* ,μτφρ. Ν. Μ.Σκουτερόπουλος (Αθήνα 1991) σ.σ.223-224

Η πόλις όμως αγνοεί τη φιλοσοφική πρόκληση , που άλλωστε απευθύνεται σε μια ισχνή μειοψηφία διανοουμένων με δυο σημαντικές εξαιρέσεις της κλασσικής εποχής : τις δίκες για ασέβεια του Αναξαγόρα γύρω στα 440 π.Χ. και του Σωκράτη το 339π.Χ. Ο πρώτος κατηγορήθηκε για άρνηση του θεϊκού χαρακτήρα του Ήλιου και ο δεύτερος για διαφθορά της εκπαίδευσης των νέων, αρνούμενος τις θεότητες της πόλης, εισάγοντας νέες (δαιμόνιον). Υπήρξαν όμως και κορυφαίες στιγμές θρησκευτικής ολοκλήρωσης ,που ένωναν διάφορες ελληνικές πόλεις ή ολόκληρο τον ελληνισμό όπως οι Αμφικτιονίες (θρησκευτικοί σύνδεσμοι),οι Ολυμπιακοί Αγώνες , το Ιερό των Δελφών.

Αυτές οι στιγμές προϋπέθεταν την αποδοχή των Ολύμπιων Θεών και των τελετών τους⁹

Αριστοτελικός Θεός.

Η διδασκαλία του Αριστοτέλη πρέπει να ήταν ενσυνείδητη διόρθωση της διδασκαλίας του Πλάτωνα. Από ένα απόσπασμά του συνάγεται ότι διακρίνει το σύμπαν σε δυο μέρη του θείου. Καταρχήν έχουμε ένα ανώτατο θεό που είναι πνεύμα ακίνητο αιώνια στον εαυτό του. Ο Θεός λοιπόν είναι το πνεύμα που νοεί τον εαυτό του « γνώθι σαυτόν » .Η αγαθότητά του επενεργεί ώστε όλα να γίνουν όμοια με αυτόν « καθ' ομοίωσιν » Το άλλο είναι η θεϊκή ζώνη του κόσμου ,που τον αντιπροσωπεύουν τα ουράνια σώματα ,που είναι σε διαρκή κίνηση . Ο Αριστοτέλης έμενε σταθερός στην άποψη ότι το ανθρώπινο πνεύμα κυριαρχείται απ' τη θεϊκή ζώνη και εισχωρεί « απ' έξω » στο ανθρώπινο σώμα.¹⁰

Ο Πλάτων στα γηρατειά του όρισε το Θεό ως ψυχή και την ψυχή ως « το εαυτό κινούν » .Ο Αριστοτέλης ξεκινά από εκεί ,ο θεός του δεν αποτελούσε αρχικό αίτημα αλλά το τελικό βήμα. Ο υπέρτατος Θεός είναι ακίνητος ,αιώνιος και τέλειος. Αιώνίως νοεί (σκέπτεται) . Νους είναι η ζωή στην ύψιστη εκδήλωσή της. Άρα το μόνο πιθανό αντικείμενο της αιώνιας σκέψης του Θεού είναι ο εαυτός του ,το μόνο πλήρες και τέλειον. Ο Θεός του Αριστοτέλη δεν πορεύεται έξω προς τον κόσμο ,αλλά ο κόσμος δεν μπορεί παρά να πορευτεί προς τα έξω , προς το Θεό.¹¹

⁹Mario Vegeti , « ό.π. » σ.σ.415-423

¹⁰O.Gigon, « ό.π. » σ.σ.225-226

¹¹W.Guthrie, *Οι Έλληνες φιλόσοφοι* ³ , μτφρ. Αντ.Η.Σακελλαρίου (Αθήνα 1993) σ.σ.130-136

Στοά - Στωικοί

Σημαντική θέση βέβαια στην επισκόπηση του θεϊκού στοχασμού κατέχουν και οι Στωικοί. Στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη η ανώτατη θεότητα είναι ένα ασώματο πνεύμα. Η Στοά ακολουθεί ένα συμβιβαστικό δρόμο ανάμεσα στους στοχασμούς του Επίκουρου, για τον οποίο οι θεοί έχουν μορφή, και τον Αριστοτέλη και τον Πλάτωνα. Για αυτήν ο Θεός είναι σημαντικός χωρίς δική του μορφή. Η θεϊκότητά του όμως φανερώνεται επειδή μπορεί και παίρνει όποια μορφή θέλει. Στους Στωικούς το θείο ως Λόγος και ως Πνεύμα διαπερνά τα πάντα.¹²

Διαπιστώσεις.

Η Αρχαία ελληνική σκέψη πάντα ήταν αναγκασμένη να αναμετρηθεί με τη θρησκεία. Οι φιλόσοφοι αναζητούσαν τρόπους, που θα τους επιτρέψει να μη προδώσουν τον εαυτό τους, αλλά και να μη θίξουν την παραδοσιακή θρησκεία. Για αυτό κι ενσωματώνουν θρησκευτικά δεδομένα στη φιλοσοφία τους. Ο Εμπεδοκλής και ο Ηράκλειτος συνδέουν τα ονόματα των θεών με τις δικές τους κοσμικές δυνάμεις. Στον Πλάτωνα στον Αριστοτέλη και στη Στοά έχουμε δυο επίπεδα θεών. Τον ανώτατο Θεό με τα θεϊκά ουράνια σώματα και τους δαίμονες που είναι αθάνατοι αλλά ευάλωτοι, και συμμετέχουν στη θρησκεία της λατρείας, αφού είναι αυτοί που παίρνουν τους χρησμούς από τα μαντεία, χαίρονται και οργίζονται από θυσίες ή παραλείψεις των ανθρώπων. Ο Επίκουρος δεν αφήνει καμιά θέση στο σύστημά του για λατρεία. Είναι γνωστό όμως με πόση ακρίβεια συμμετείχαν οι οπαδοί του στις λατρείες, γιατί κατά το φιλόσοφο δεν πρέπει να σκανδαλίζει με τη συμπεριφορά του τους άλλους ανθρώπους.

Ο άνθρωπος όμως στις δυσκολίες του θέλει απέναντί του ένα πρόσωπο κι όχι ένα παντοδύναμο αφηρημένο ον, που τα γνωρίζει όλα και είναι παντού παρών.

Η πορεία προς το μονοθεϊσμό.

Αποδεικτικά επιχειρήματα για την ύπαρξη του Θεού έχουμε και από τις τέσσερις μεγάλες φιλοσοφικές σχολές της ελληνιστικής περιόδου.

α) Όλες οι εποχές κι όλα τα έθνη έχουν πιστέψει σε θεούς κι αυτό δε μπορεί να οφείλεται σε σύμπτωση.¹³

¹² O. Gigon, « ό. π. » σ.σ.229-230

¹³ « Στο ίδιο » σ.σ 237

β). Είναι ο πρώτος κυρίως στην αλυσίδα των αιτίων.

γ) Από την τάξη και την αρμονία του κόσμου αποδεικνύεται η ύπαρξη ενός ανώτατου όντος ,που είναι ο δημιουργός του.

δ) Αφού ο άνθρωπος και τα άλλα έμβια όντα διαφέρουν μεταξύ τους στη δύναμη , τη γνώση και την ικανότητα πρέπει να υπάρχει και ένα ον που θα κατέχει το maximum¹⁴ αυτών των ιδιοτήτων. Γιατί για καθετί αποσπασματικό ,μερικό προϋποθέτει την ύπαρξη του ολοκληρωμένου του τέλειου. Βλέπουμε δηλαδή φιλοσοφικές θέσεις περί μιας πρώτης αρχής και φιλοσοφικοθρησκευτικές τάσεις ,όπως π.χ. ο ύμνος του Δία του στωικού Κλεάνθη(περ.280-206 π.Χ.), όπου ο ομηρικός Θεός παρουσιάζεται ως μονοκράτορας του σύμπαντος ,γίνονται αποδεκτές. Είναι λοιπόν κοινή η διάθεση μονοθεϊστικής οργάνωσης του σύμπαντος, που με τη φιλοσοφική διατύπωση βοήθησε στην ανάπτυξη του μονοθεϊσμού.¹⁵

Ενότητα 1.2

Η σχέση του Θεού με τον κόσμο στους Χριστιανούς Απολογητές του 2^{ου} μ.χ. αιώνα.

Απολογητές ονομάζονται έξι συγγραφείς του δεύτερου μ.Χ. αιώνα (Αριστείδης , Αθηναγόρας , Τατιανός , Ιουστίνος , Μελίτων Σάρδεων και Θεόφιλος Σάρδεων),που έγραψαν κείμενα απολογητικά για τον Χριστιανισμό ¹⁶Κι αυτό για να απαντήσουν στις αιτιάσεις των εθνικών κατά του Χριστιανισμού. Οι Χριστιανοί αρνούσαν να θυσιάσουν στους θεούς , στον αυτοκράτορα (ασυμβατότητα της πίστης στο Χριστό με τη λατρεία άλλων θεών),συμμετείχαν σε κλειστές χριστιανικές κοινότητες ,που λάτρευαν το θεό τους ,πρακτικές οι οποίες ερμηνεύονταν από τους εθνικούς ως εκτροπή των ηθών και ανατροπή των παραδεδομένων αξιών. Έτσι γίνεται επιτακτική η ανάγκη η εκκλησιαστική κοινότητα να αρχίσει να διαλεχτεί με την εξουσία και τη διανόηση. Πεπαιδευμένοι θεολόγοι αναλαμβάνουν το έργο της Απολογητικής.

Έγραψαν τα κείμενά τους και σε μια προσπάθεια να ερμηνεύσουν την Τριαδική υπόσταση. Ασχολούνταν κυρίως με το Λόγο, με το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας

¹⁴ O.Gigon «ό.π.» σ.σ. 238

¹⁵ Σ. Ράγκος , « ό.π. » σ. 56

¹⁶ «Στο ίδιο » σ.94

Τριάδος ,τον οποίο θεώρησαν σαν προβολή του ενός Θεού προς τα έξω για τη δημιουργία του κόσμου. Με αυτό τον τρόπο όμως άφηναν ασαφές εάν ο Λόγος ανήκει στη σφαίρα του Άκτιστου ή του κόσμου. Αυτή η θεώρηση όμως δημιούργησε πρόβλημα φτάνοντας τον 4^ο αιώνα μ.Χ. με τον Άρειο , ο οποίος ακολουθώντας αυτή τη θεολογία του Λόγου έφτασε στο συμπέρασμα ότι ο Λόγος ανήκει στη σφαίρα του κτιστού και όχι του Άκτιστου Θεού.¹⁷

Τα κείμενά τους ,δεν ήταν προπαγανδιστικά φυλλάδια ,αλλά ένα maniφέστο της χριστιανικής θεολογίας απέναντι στις κρατούσες φιλοσοφικές τάσεις της εποχής (Στωικισμός και μέσος Πλατωνισμός)¹⁸ .

Η χριστιανική θρησκεία εμφανίζεται τώρα ως φιλοσοφία και περνάει από τους Απολογητές προς τους εκτός εκκλησίας για προσηλυτιστικούς λόγους. Δρουν και σκέπτονται μέσα σε ορισμένη κοινωνική και ιστορική κατάσταση ,εκπροσωπούν ένα ανώτερο στρώμα της κοινωνίας και σε αυτό απευθύνονται. Μιμούμενοι τους Απολογητές της Π. Διαθήκης φέρνουν την ιουδαϊκή θρησκεία και το θεό της στο επίπεδο που είχε ανεβάσει τη θρησκεία η ελληνική φιλοσοφία . Στα ίχνη λοιπόν των Ιουδαίων Απολογητών της εβραϊκής θρησκείας πατούν οι Χριστιανοί Απολογητές, οι οποίοι δέχονται ,ότι οι Έλληνες φιλόσοφοι γνώριζαν τη θρησκεία της Π. Διαθήκης είτε εξ απ' ευθείας ανάγνωσης της Πεντατεύχου, είτε μέσω της Αιγύπτου ,η οποία γνώριζε καλώς τα των Εβραίων λόγω επικοινωνίας των δυο λαών.¹⁹ Επίσης ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που βοήθησε τους Απολογητές να βρουν πνευματική συγγένεια στους Έλληνες φιλοσόφους ήταν ,ότι η ελληνική φιλοσοφία άρχισε να μεταλλάσσεται σε θεολογία.

Απολογητική θεολογία

Για τους Απολογητές ο Θεός είναι η Πρώτη Αιτία . Ο άμεσος δημιουργός του κόσμου είναι ο Λόγος . Ο Λόγος κατοχυρώνει την ενότητα και το αναλλοίωτο του Θεού. Η θεότητα ούτε μιλάει ,ούτε εμφανίζεται στον άνθρωπο. Αυτό που είδαν και άκουσαν οι Προφήτες ήταν ο θείος Λόγος²⁰

¹⁷ Ι. Δ. Ζηζιούλας ,« Μέχρι τους Καππαδόκες Πατέρες», *Περί Θεού* (Θεσσαλονίκη 1984 – 85) σ.2.

¹⁸ Σ. Αγουρίδης , *Ο Χριστιανισμός έναντι Ιουδαϊσμού και Ελληνισμού κατά τον β' αιώνα μ.Χ.* (Αθήνα 1997) σ.σ.158-163

¹⁹ Σ. Αγουρίδης « ό.π.» σ.σ. 97-100

²⁰ « Στο ίδιο » σ.σ. 118-121

Η διδασκαλία των Προφητών ήταν όλη η αποκεκαλυμμένη αλήθεια , η έλευση του Χριστού ήταν η επιβεβαίωση. Ο Harnack έχει γράψει για τους Απολογητές : « Οι φιλοσοφικές διδασκαλίες περί Θεού, αρετής και αθανασίας κατέστησαν δια των Απολογητών το καθορισμένο περιεχόμενο μιας παγκόσμιας θρησκείας ,που είναι χριστιανική αφού ο Χριστός εγγυάται τη βεβαιότητά της. Κατέστησαν το Χριστιανισμό μια θεϊστική (Deistical) θρησκεία ,για όλο τον κόσμο χωρίς να εγκαταλείψουν ,με τα λόγια τους τουλάχιστον ,την παλαιά διδασκαλία και γνώση («διδάγματα και μαθήματα»)των χριστιανών.»²¹

Δυο τάσεις εμφανίζονται στο απολογητικό έργο .Οι διαλλακτικοί και οι αδιάλλακτοι.²². Στους δεύτερους ανήκει ο Τατιανός με το έργο του *Λόγος προς Έλληνας*. Δε βλέπει καμία συγγένεια μεταξύ Χριστιανισμού και ελληνικής φιλοσοφίας. Στους φωτισμένους διαλλακτικούς ξεχωρίζει ο Ιουστίνος , φιλόσοφος και μάρτυς

ΑΓΙΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ .

Γεννήθηκε περί το 100 με 110 μ.Χ. στη σημερινή Ναμπλούς της Παλαιστίνης. Στο έργο του *Διάλογος προς Τρύφωνα* μας λέγει ότι ήταν Στωικός ,ύστερα Περιπατητικός και αργότερα Πυθαγόρειος , δηλαδή ένας εθνικός που αναζητούσε την αλήθεια.

Η μεταστροφή του στην χριστιανική φιλοσοφία αναπτύχθηκε από την αγάπη του για τους Προφήτες . Φορούσε ένα τριμμένο μανδύα ,δείγμα εντατικής μελέτης και αυστηρής ζωής . Αποκεφαλίστηκε με τη δικαστική απόφαση που έλεγε : « Όσοι δε θέλουν να θυσιάσουν στους θεούς και να συμμορφωθούν με τη διαταγή του Αυτοκράτορα να μαστιγωθούν και να απαχθούν για να αποκεφαλιστούν σύμφωνα με το νόμο»²³ πιθανόν το 165 μ.Χ. Ο Άγιος Ιουστίνος βρισκόταν σε διάλογο με τους με τους εθνικούς και γι αυτό αναμενόμενο ήταν να θίξει τις περισσότερες διδασκαλίες της χριστιανικής πίστης .Έτσι στην *Πρώτη Απολογία* γράφει ότι ο Λόγος « πήρε μορφή κι έγινε άνθρωπος και ονομάστηκε Ιησούς Χριστός »²⁴. Ο Λόγος του είναι θεός « γεννηθείς από το Θεό ».

²¹ « Στο ίδιο » σ.121

²² Ν. Α. Ματσούκας ,*Ιστορία της Βυζαντινής φιλοσοφίας* (Θεσσαλονίκη 1998) σ.σ.99-100

²³ Γ.Φλορόφσκυ,*Οι Βυζαντινοί Πατέρες του 5^{ου} αιώνα* (Θεσσαλονίκη 2003) σ.σ.103-104

²⁴ « Στο ίδιο » σ.105

Αρνείται σαφώς ότι ο « Χριστός ήταν ένας άνθρωπος ,ανθρώπινης καταγωγής [ο οποίος απλώς] φάνηκε ότι ήταν υιός Θεού »²⁵. Για το βάπτισμα γράφει ότι μπορεί να μας δώσει τη δυνατότητα να γίνουμε τέλειοι και για τη Θεία Ευχαριστία διδαχθήκαμε ότι η τροφή καθαγιάζεται (« ευχαριστείται ») με το λόγο της προσευχής που έρχεται από αυτόν, είναι η σάρκα και το αίμα του « σαρκοποιηθέντος Ιησού » .

Στα έργα του *Απολογία Α΄* και *Απολογία Β΄* , και *Διάλογος προς Τρύφωνα Ιουδαίον* , αποκαλύπτει μια εντελώς διαφορετική σχέση Θεού και κόσμου από ότι οι προηγούμενες φιλοσοφίες και θρησκείες . Με το **σπερματικό λόγο** (= οι σπόροι του Θείου Λόγου βρίσκονται εμφυτευμένοι στις καρδιές των ανθρώπων , και συνεπώς οι άνθρωποι μπορούν να βρουν με κατάλληλη προσπάθεια τμήματα της αλήθειας)²⁶ δεν περιορίζει τις θεοφάνειες του άσρκου και ένσαρκου Λόγου , στην ιστορία του Ισραήλ , αλλά φώτιζαν όλους τους σοφούς . Έτσι τίθενται τα θεμέλια της **Οικουμενικότητας της Ορθοδοξίας**.

Στο *Διάλογο προς Τρύφωνα Ιουδαίον* συνθέτει τους αρχαίους φιλοσόφους με τους προφήτες της Π. Διαθήκης ,όπου οι πρώτοι κατέχουν τον σπερματικό Λόγο και οι δεύτεροι μετέχουν στη χάρη της Θεογνωσίας .²⁷ Κατά τον Ιουστίνo αρχαίο φιλόσοφο όπως ο Ηράκλειτος και ο Σωκράτης σύμφωνα με το σπερματικό λόγο μίλησαν με τέτοιο τρόπο ,ώστε να προετοιμάσουν το δρόμο για το Χριστό. Ο Ηράκλειτος θεωρούσε την έσχατη αρχή το λόγο²⁸ ,η κοσμική φανέρωσή του ήταν η φωτιά , και ο Σωκράτης αναφερόταν σε ένα *δαιμόνιον* ,που καθοδηγούσε από μέσα την ηθική ζωή του.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ

Ευκρινής κι εύλωτος συγγραφέας .Αθηναίος που θεωρούσε τον εαυτό του « Χριστιανό φιλόσοφο »²⁹. Γράφει περί της ενότητας του Θεού , είναι αδημιούργητος αδιαίρετος και περιβάλλεται από φως ,κάλλος ,πνεύμα και απερίγραπτη δύναμη .

ΤΑΤΙΑΝΟΣ Ο ΣΥΡΟΣ

Μαθητής του Αγ. Ιουστίνου αντίθετα με το δάσκαλό του έχει στενή αντίληψη περί Χριστιανισμού ,και περιφρονεί κάθε άλλο πολιτισμό .

²⁵ Γ.Φλορόφσκυ , « ό.π. » σ,106

²⁶ Σ. Ράγκος , « ό.π. » σ. 96

²⁷ Ν. Α. Ματσούκας,« ό.π. » σ.σ.89-90

²⁸ Σ. Ράγκος , « ό.π. » σ. 139

²⁹ Γ.Φλορόφσκυ, « ό.π. » σ.σ.108-109

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ³⁰

Είναι ο έκτος επίσκοπος Αντιοχείας .Γεννημένος από ειδωδολάτρες γονείς έλαβε ελληνιστική μόρφωση. Είναι ο πρώτος που διακρίνει ανάμεσα στο Λόγο ,που είναι εσωτερικός στο Θεό και στο Λόγο που εκφέρεται από το Θεό, μια διάκριση που θα παίζει σπουδαιότατο ρόλο στην ανάπτυξη Τριαδολογικής σκέψης³¹. Είναι αυτός που διακρίνει τον ενδιάθετο λόγο και προφορικό λόγο .Προσπαθεί να πει ότι ναι μεν ο Λόγος είναι αυτή η προβολή του Θεού έξω από τον Εαυτόν του για να δημιουργήσει τον κόσμο ,αλλά προϋπήρχε όμως στο Θεό σαν ενδιάθετος Λόγος. Αλλά δεν ήταν επαρκής αυτή η ερμηνεία ,γιατί τίθεται το ερώτημα εάν μπορεί να υπάρξει ενδιάθετος λόγος ,χωρίς να έχει έκφραση προφορική ,διότι παύει να είναι λόγος.

ΜΕΛΙΤΩΝ ΣΑΡΔΕΩΝ

Επίσκοπος Σάρδεων ,εκτιμάτο πολύ από τους συγχρόνους του. Λίγα είναι γνωστά για τη ζωή του, αλλά έγραψε πολλά βιβλία. Σε μας όμως έφτασαν μόνο μερικά αποσπάσματα.³². Στην *Περί του Πάθους ομιλία* ταυτίζει το Χριστό με τον Θεό ως μια μορφή εκείνου που αργότερα θα γίνει γνωστό ως Τροπικός Μοναρχισμός. Χαρακτηρίζει την εκκλησία ως το « αποσχείον της αληθείας » αφού αναγνωρίζει ότι η εκκλησία είχε παραλάβει μια αρχική παρακαταθήκη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπεράσματα - Σύνοψη

Η πνευματική αναζήτηση περί δημιουργίας του κόσμου και η σχέση του με το Δημιουργό πάντα απασχολούσε και απασχολεί τον κόσμο. Ξεκινώντας από τη *Γένεση* της Π. Διαθήκης , την *Θεογονία* του Ησιόδου και τα *Ομηρικά έπη* βλέπουμε ένα προϋπάρχον Πνεύμα (Γένεσις) , υλικό ή Χάος (Θεογονία), να υπάρχει πριν τη δημιουργία του κόσμου ,που δημιουργεί τον κόσμο. Στη συνέχεια η Αρχαία ελληνική σκέψη παρουσιάζει το Θεό τον μοναδικό οργανωτή του σύμπαντος , που και με την κατάλληλη φιλοσοφική υποστήριξη οδηγείται προς το μονοθεϊσμό .

Με τους Χριστιανούς Απολογητές του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα η χριστιανική θρησκεία εμφανίζεται ως φιλοσοφία και με κατάλληλα κείμενα περνάει στους εκτός εκκλησίας.

³⁰ Γ.Φλορόφσκυ, « ό.π. » σ.117

³¹ Ι. Δ. Ζηζιούλας , « ό.π. » 2

³² Γ.Φλορόφσκυ, « ό.π. »σ.120

Κι εδώ ο Θεός είναι η Πρώτη Αιτία ,αλλά η σχέση Θεού και κόσμου εδώ είναι εντελώς διαφορετική από άλλες θρησκείες και προηγούμενες φιλοσοφίες . Με το σπερματικό λόγο οι θεοφάνειες του άσαρκου και ένσαρκου Λόγου δεν περιορίζονται στο λαό του Ισραήλ ,αλλά φωτίζουν τους σοφούς όλων των λαών.

Έτσι η Ορθοδοξία απευθύνεται σε όλους τους λαούς και βάζει τα θεμέλια της **Οικουμενικότητάς** της .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.Αγουρίδης , Σάββας . *Ο Χριστιανισμός έναντι Ιουδαϊσμού και Ελληνισμού κατά τον β' αιώνα* .Αθήνα 1997
- 2.Burckert, Walter. *Αρχαία Ελληνική Θρησκεία* .Μτφρ. Νίκ.Π. Μπεζαντάκος – Α. Αβαγιανού. Αθήνα 1993
- 3.Gigon, Olof. *Βασικά προβλήματα της Αρχαίας Φιλοσοφίας*. Μτφρ.Ν.Μ. Σκουτερόπουλος
- 4.Guthrie ,W.K.C. *Οι Έλληνες Φιλόσοφοι : Από τον Θαλή ως τον Αριστοτέλη* ³ . Μτφρ. Αντ.Η.Σακελλαρίου. Αθήνα 1993
5. Ζηζιούλας ,Ι.Δ.« “Περί Θεού” “Βασικές αρχές της Πατερικής διδασκαλίας ” “Μέχρι τους Καππαδόκες Πατέρες” » . Θεσσαλονίκη 1984 – 85
6. Ησίοδος . *Θεογονία* . Μτφρ.Δ.Ν.Μαρωνίτης .
- 7.Ματσούκας ,Νίκος , Α. *Ιστορία της Βυζαντινής Φιλοσοφίας* .Θεσσαλονίκη 1998
- 8.Μόσχος ,Δ. και Σ. Ράγκος .*Οι πρώτες Ιστορικές καταβολές της Ορθόδοξης Εκκλησίας* .Πάτρα 2002
- 9.Vegeti , Mario . « Ο άνθρωπος και οι θεοί ».*Ο Έλληνας άνθρωπος* .Μτφρ. Χάρης Τασάκος .Αθήνα 1996
- 10.Φλορόφσκυ , Γεώργιος. *Οι Βυζαντινοί Πατέρες του 5^{ου} αιώνα* . Μτφρ. Παναγιώτου Κ.Πάλλη. Θεσσαλονίκη 2003